

NOWE „MISERERE“

(Psalm 50/51)

Zmiłuj się nade mną, Boże, w miłosierdziu swoim,*
zglądź w swej litości ogromie moją nieprawość.

Zmyj ze mnie zupełnie winę moją*
i oczyść mnie z grzechu mojego.

Albowiem nieprawość swoją ja uznaję,*
a grzech mój zawsze stoi przede mną.

Przeciwko tobie samemu zgrzeszyłem*
i co złe w twoich oczach, to ja czyniłem,
więc mnie skazując jesteś sprawiedliwym,*
mnie zasądzając jesteś sędzią prawym.

Z winą — oto się zrodziłem*
i z grzechem — mnie poczęła matka moja.

W szczerości serca otóż Twe upodobanie*
a w wnętrzu moim uczysz mnie mądrości.

Pokrop mnie hizopem a czystym się stanę,*
obmyj mnie a nad śnieg wybieleję.

Daj, bym znów słuchał radości i wesela,*
niech kości, któreś skruszył, się radują.

Odrwóć oblicze Swe od grzechów moich*
i zglądź wszystkie przewinienia moje.

Serce czyste stwórz mi, o Boże,*
i odnow we mnie ducha wytrwałości.

Nie odrzucaj mnie od oblicza Święgo*
a Święgo ducha świętego nie odbieraj mi.

Przywróć mi radość z zbawienia Twojego*
i duchem szlachetnym wzmocnij mnie.

w wierszu 6: malignum coram te feci
 w wierszu 7: in delictis me mater mea in utero aluit (habuit)
 w wierszu 10: dabis exultationem et laetitiam
 w wierszu 14: redde mihi exultationem salutaris tui
 w wierszu 20: et reaedifices.*)

Liczniesze natomiast różnice wykazuje nowy psalterz, a przyczyną tego jest tendencja autorów *Psalterium Pianum*, by oprzeć się na tekście hebrajskim, nie na greckim Septuaginty, który jest podstawą dotychczasowych liturgicznych psalterzy.

Zaraz w wierszu wstępnym (według Biblii w. 3) czytamy: *Miserere mei secundum misericordiam tuam*, bez przymiotnika *magnam*. Uroczyściej brzmiał tekst po dawnemu: *secundum magnam misericordiam tuam*, lecz przymiotnik *magnam* jest tutaj, zdaje się, dowolnym dodatkiem greckiego tłumacza, umyślnie wprowadzonym, aby wierszowi nadać pełniejsze brzmienie i wyraźniej zaznaczyć paralelizm obu członów wiersza, ale w rękopisach hebrajskich tego dodatku nie mamy. Ks. Arconada²⁾ wprowadził bronił lekcji *magnam*, lecz argumentacja jego nie jest przekonująca.

W wierszu 4 ma *Ps. Pianum*:

penitus lava me a culpa mea

podczas gdy w *Gallicanum* czytamy:

amplius lava me ab iniquitate mea...

Dużo niewątpliwie kłopotu sprawiało tłumaczom odpowiednie oddanie hebrajskich słów synonimowych, oznaczających: „grzech, występki“, jak *peša*, *‘awôn*, *chatt’âth*, bo często bardzo trudno określić, jakie pojęcie autor wkładał w dany wyraz, czy ma na myśli przestępstwo prawne, zbrodnię, czy też odchylenie od prawa Bożego, tj. grzech, czy chce wyrazić obiektywne wykroczenie czy też subiektywne przewinienie, a zależnie od tego należy w przekładach dobrać inne wyrazy. Wprowadzenie w psalterz nowego słowa: *culpa* jest słuszne, bo pojęcie winy dobrze było znane psalmiście; wszak on czuje się odpowiedzialnym za swoje czyny wobec Boga, jak to jasno wynika ze słów *tibi soli peccavi*.

Zastąpienie wyrazu *amplius* przysłówkiem *penitus* jest uzasadnione treścią teologiczną i kontekstem, ale mimo wszystko jest obraz, którego użył poeta, słabo oddany. Albowiem zwrot hebrajski *harbeh*

1) Migne, Patrologia Latina 36, c. 588—598.

2) Ecclesiae Psalmi paenitentiales, Romae 1936, p. 59.

kabsêni nie wyraża czynności zwykłego obmycia, lecz kilkakrotnie powtarzane zanurzanie i płukanie w wodzie, jak się w foluszu sukno płucze i wałkuje, bijąc je drewnem lub kamieniem. Czynność tę można i u nas jeszcze obserwować, gdy górale sobie sami sukno wyrabiają i folusze nad potokami w ruch puszczają. Obraz ten bardzo trafnie oddaje głęboką myśl teologiczną, ale trudno go odpowiednio przełożyć na jakibądź język europejski. W przekładach francuskich przyjęło się tłumaczenie: *complètement*, a to prawdopodobnie skłoniło tłumaczy do wprowadzenia słowa: *penitus* = całkowicie, zupełnie. Dobrze tłumaczy Guardini ³⁾ *wasch mich bis auf den Grund*, ale i to nie odpowiada obrazowi oryginału.

Następne wiersze zawierają tylko zmiany drobniejsze: *nam* zamiast *quoniam* — *agnosco* zamiast *cognosco* — *coram me* zamiast *contra me* — *quod malum est* zamiast *malum*, a zmian tych domagała się bądź ścisłość filologiczna bądź wzgląd na poprawność łaciny. Doskonale oddano oryginał hebrajski w drugiej części wiersza 6:

ut manifeste justus in sententia tua
rectus in iudicio tuo

Nie łatwo zrozumieć treść tego wiersza, zacytowanego także przez św. Pawła w liście do Rzymian 3, 4 według tekstu Septuaginty, który się zgadza z tekstem psalterza gallikańskiego:

ut iustificeris in sermonibus tuis
et vincas, cum iudicaris. ⁴⁾

Biblia grecka, a za nią Biblia łacińska, oddają mniej więcej dosłownie tekst hebrajski, ale zbyt niewolniczo, tak że sensu i kontekstu zrozumieć nie można. Natomiast *Psalterium Pianum* rozwija jasno i krótko myśl autora: Bóg zsyłając słuszną karę na grzesznika, okazuje się z jednej strony sędzią sprawiedliwym, bo wydaje wyrok (*verbum, sententia*), na jaki winowajca zasłużył, a z drugiej sędzią prawym, tj. czystym, nieskazitelnym, bo sąd przeprowadzając nie patrzy na osobę i nie jest przekupnym, jak sędziowie psalmu 25: *quorum dextera plena est muneribus*, których prawica jest pełna łapówek. Aby móc bez komentarza cały wiersz zrozumieć, zastosowano w wyżej podanym polskim przekładzie lekką parafrazę doda-

³⁾ Deutscher Psalter. Nach der lateinischen Ausgabe Papst Pius XII übersetzt im Auftrage der deutschen Bischöfe, München 1950.

⁴⁾ Według Biblii Ks. Wujka: „Abyś się okazał sprawiedliwym w mowach swoich i zwyciężył, gdy bywasz sądzony“. Por. Nowy Testament, Kraków 1951, s. 428.

jąc interpretujące „m n i e“, którego nie ma w tekście, lecz którego się domaga związek z wierszem poprzednim i następnym:

więc mnie skazując jesteś sprawiedliwym,
mnie zasądzając jesteś sędzią prawym.

Dosłowny przekład nowego tekstu łacińskiego⁵⁾ brzmi:

byś się okazał sprawiedliwym w swoim wyroku
prawym w swoim sądzie.

W wierszu 7 zamiast *in iniquitatibus* mamy *in culpa*, a dalej *in peccato* zamiast *in peccatis*, co odpowiada tekstowi masoreckiemu, a dzięki tej poprawce jest wyraźniejsza aluzja do grzechu pierworodnego.

Wiersz 8 jest całkiem zmieniony:

Ecce sinceritate cordis delectaris
et in praecordiis sapientiam me doces.

Przekład obecny jest jasny, ale można wysunąć wątpliwości, czy oddaje właściwą myśl oryginału, który następcza egzegezie duże trudności i zmusza go do tworzenia koniektur. Słusznie zamiast dawnego *ecce enim veritatem dilexisti* wprowadzono przekład wyżej podany, oddając hebrajskie *'emet* (prawda, stałość, szczerłość) rzeczownikiem *sinceritas* = szczerłość. Sens wiersza jest następujący: Bóg cieszy się szczerą spowiedzią grzesznika, szczerym przyznaniem się do winy, i poucza go w duszy (*in praecordiis*, w wnętrzu, w sercu), jak ma wyglądać postanowienie poprawy, by mógł wytrwać na drodze „mądrości“ czyli pobożności.

Następne trzy wiersze zawierają raczej poprawki gramatyczne i stylistyczne. Imperatywy *asperge* i *lava* — zamiast futurum *asperges* i *lavabis* — odpowiadają więcej treści oryginału, chociaż w rzeczywistości psalmista użył czasu przyszłego, ale w hebrajskim nieraz futurum (imperfectum) zastępuje rozkaznik. Słowa *auditui meo dabis gaudium* są wzrotem nie-łacińskim, zmieniono je na: *fac me audire...* W tym samym wierszu dano pierwszeństwo ściślejszemu przekładowi *exsultent ossa quae contrivisti* przed dawnym *et exsultabunt ossa humiliata*. Tu bowiem hebrajskie *dâkâ* = zmiażdżyć, skruszyć wzięto w sensie przenośnym i przetłumaczono na *ossa humiliata* tj. kości, ciało przez Boga upokorzone, a obecnie przywrócono zwrotowi sens właściwy, konkretny.

⁵⁾ Tekst hebrajski brzmi w przekładzie niewolniczo-dosłownym: „byś był usprawiedliwiony w słowie swoim i okazał się czystym w sądzie swoim“.

Tak samo językową tylko poprawką jest w wierszu 14 zmiana *ne proieceris* i *ne abstuleris* zamiast *ne proicias* i *ne auferas*, gdyż po *ne* daje się w łacinie klasycznej *coniunctivum perfecti* a nie *praesentis*. W wierszu 14 wybrano odpowiedniejszy przymiotnik na oddanie hebrajskiego *nēdībâh*, więc czytamy *spiritu generoso* zamiast dawnego: *spiritu principali*, a podobnie w wierszu 12: *spiritum firmum*, a nie *spiritum rectum*, bo raczej przymiotnik *firmus*, a nie *rectus*, jest odpowiednikiem hebrajskiego *nakhôn*. Dalej usunięto z psalterza całkiem słowo *salutare* będące przekładem dosłownym greckiego *sôtêrion* a nie używane przez łacinników (poza liturgią i Biblią), i dlatego brzmi obecnie wiersz 14: *redde mihi laetitiam salutis tuae*. W wierszu 16 poprawiono: *et exsultabit lingua mea iustitiam tuam* na *exultet lingua mea de iustitia tua*, bo takiej właśnie konstrukcji domaga się łacina klasyczna, która dla tłumaczyw nowego psalterza była miarodajna.

Językowe poprawki występują również w wierszu 16 i 20. Tam zmieniono: *Deus salutis meae*, co jest dosłownym przekładem tekstu hebrajskiego, na jasne i proste: *Deus salvator meus*; usunięto więc hebraizm i określenie nieosobowe zastąpiono imieniem pospolitym, czyli ogólnie znanym tytułem biblijnym: *Salvator*. Tu znów (w w. 20) skreślono: *pro bona voluntate tua Sion*, aby użyć zwrotu poprawniejszego: *pro bonitate tua ergo Sion*, a w wierszu 21 *sacrificia iustitiae* zamieniły się na *sacrificia legitima*.

Słowa wiersza 17: *Domine, labia mea aperies*, powinny także ulec zmianie; należało jak w wierszu 9: *asperge, lava* — wprowadzić imperatyw, ale ze względu na to, że słowa w tej właśnie formie stanowią tradycyjny wstęp do poszczególnych godzin kanonicznych, ich nie zmieniono. W przekładzie polskim należy dać rozkaznik.

Inne znów poprawki były podyktowane ścisłością egzegetyczną. W wierszu 15 jest mowa o *peccatores* a nie o *impii*, aby konsekwentnie za każdym razem hebrajskie *chatt'âth* i *chattâim* oddać przez *peccatum* i *peccatores*. Podobnej konsekwencji przestrzegano w wierszu 19, zamieniając Hieronimowe *spiritus contribulatus* na *spiritus contritus*; dwa razy bowiem zachodzi w tym wierszu przymiotnik *nišbar* (*nišbârâh*) i w obu wypadkach należało użyć tego samego wyrazu łacińskiego: *contritus* — *spiritus contritus*, *cor contritum*. Usunięto również nieścisłość, zachodzącą w wierszu 18; twórcy Septuaginty czytali: *lû'* = jeśli zamiast *lô'* = nie i przetłumaczyli:

quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique,
holocaustis non delectaberis.

Psalterium Pianum daje tekst poprawny:

neque enim sacrificio delectaris;
et holocaustum, si darem, non acceptares.

Także wiersz 19 został poprawiony, mianowicie na podstawie dość ogólnie przyjętej koniektury (*zibchî* zamiast *zibchê*) uznano przekład *sacrificium meum* — zamiast samego *sacrificium* — za wskazany.

Nie małych trudności nastęrcza wiersz: 16: *libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae*, który odtąd brzmi: *libera me a poena sanguinis, Deus, Deus salvator meus*. Mimo woli nasuwa się pytanie, czy nie należało zostawić przekładu dawnego, dosłownego, unikając parafrazy? Wprawdzie już św. Augustyn nie był zadowolony z tłumaczenia: *de sanguinibus* — gdyż jako doskonałego stylistę raził go pluralis nie używany w lepszej łacinie — ale nowy przekład więcej wkłada w tekst aniżeli w nim jest zawarte, a ponadto jest rzeczą dość niepewną, czy tu psalmista rzeczywiście myśli o „karze“ za krew przelaną. Przeważały u autorów przekładu racje teologiczno-scholastyczne, które się niejako domagają wzmianki o karze za grzech. Częściej przyjmuje się jednak, że pluralis hebrajski *dâmîm* oznacza „winę krwi przelanej“ i dlatego np. sekretarz Komisji Biblijnej, O. Atanazy Miller, w swym przekładzie nowego psalterza tłumaczy nasz wiersz: *befrei von Blutschuld mich*⁶⁾, bez skrupułów odbiegając od tekstu rzymskiego. Tak samo postępuje Guardini⁷⁾ w przekładzie swoim, dziś oficjalnie zatwierdzonym do ogólnego użytku w Niemczech, tłumacząc: *von Blutschuld mach mich frei, o Gott*. Z francuskich egzegetów tłumaczy Renard: *éloigne de moi le sang versé* (oddal ode mnie krew przelaną)⁸⁾ inni mają *délivre-moi du sang versé* (*Calès, Segond*). Także inne jeszcze interpretacje nasuwają się egzegetom, lecz omówienie ich stanowiłoby zbyt wielką dygresję od tematu i nie miałyby znaczenia praktycznego, bo zasadniczo musimy się trzymać tekstu rzymskiego, za którym przemawiają pewne argumenty natury teologicznej i powaga aprobaty kościelnej.

Ponieważ psalm *Miserere* jest modlitwą, razi w nim wzmianka o krwi przelanej i o „karze za krew“⁹⁾. Pamiętajmy jednak o tym,

⁶⁾ Por. Miller, *Die Psalmen. Nach dem neuen im Auftrag von Papst Pius XII hergestellten lateinischen Worlaut*, Freiburg 1949, s. 161.

⁷⁾ Por. *Deutscher Psalter*, s. 90.

⁸⁾ Pannier-Renard, *Les Psaumes (La Sainte Bible V)*, Paris 1950, p. 300.

⁹⁾ Ks. Jan Szeruda, *Księga Psalmów* (odbitka), Warszawa 1937, proponuje

że to jest modlitwa pokutna, według tradycji ułożona przez króla Dawida po ciężkim upadku, po zamordowaniu Uriasza. My zaś odmawiając ją obecnie, uprzytomniamy sobie wielkość miłosierdzia Bożego, które nawet najcięższe grzechy wybacza, jeżeli grzesznik na wzór królewskiego psalmisty sobie uświadomi, że zgrzeszył przeciw Bogu samemu i „serce skruszone“ złoży Panu jako ofiarę całopalną na ołtarzu. Takim sposobem psalm *Miserere* stanowi jakoby analogię do modlitwy dobrego łotra, przyznającego się z żalem do swej krwawej zbrodni i otrzymującego rozgrzeszenie od Chrystusa wiszącego na krzyżu (por. Łuk. 23, 40—43).

Kraków

Ks. ALEKSY KLAWEK

UWAGI O CAŁUNIE TURYSKIM

CZEŚĆ DRUGA¹⁾

I.

Jak wygląda Całun Turyński?

Św. Całun — to antyczne płótno o wymiarach: 4 m 36 cm na 1 m 10 cm. Utkanie jego jest czysto lniane, nieprzeźroczyste i układa się w kształcie kłosa, tworząc zgodnie z poprzecznym wymiarem całości płótna, linię falistą. Długość ramion poszczególnych członów tej linii jest nierówna i waha się w granicach od 4,3—5,5 cm.

Analiza fotograficzna samego utkania oraz badania mikroskopowe różnych części św. Płótna, przeprowadzone przez ks. Barnes'a i prof. Scotti'ego, wykazały zupełnie pewnie, iż powstałe na nim odbicia są wynikiem impregnacji poszczególnych jego włókien związkami organicznymi. Rodzaj zaś samej impregnacji został uwarunkowany specjalnymi cechami, właściwymi jedynie dla tkanin lnianych.

Wspomniane odbicia są konturami ciała mężczyzny i przedstawiają zarysy jego przedniej, jak również tylnej powierzchni. Obie te powierzchnie stykają się w pośrodku Całunu obrysami głowy. Oczywiście namalowanie podobnych konturów, pomijając tu jeszcze inne

przekład: „wybaw mnie od zbrodni“, aby uniknąć wzmianki o „krwi“. Por. jego przekład psalmów, wydany przez Brytyjskie Towarzystwo Biblijne (Warszawa 1937).

¹⁾ Część pierwsza niniejszej rozprawy ukazała się drukiem w poprzednim roczniku Ruchu Bibl. i Lit. (1953, s. 50—74).